

Natuur en recreatie in de duinen*)

Het Noordhollands Duinreservaat van het jubilerende PWN heeft grote ernst gemaakt met het opstellen van een bedrijfsplan, waarin rekening is gehouden met de belangen der verschillende groepen van recreanten.

Massa-recreant

Daar is de massa-recreant, die het stadsleven ontvlucht maar toch de gezelligheid van de grote aantallen mensen wil behouden. Wat hij buiten primair zoekt is dus de gezelligheid. Het is deze groep die sterk de aandacht vraagt. Voor hem moeten allerwege voorzieningen worden getroffen. Er moeten picnicplaatsen zijn, banken of andere rustplaatsen, luwte en toch geen beslotenheid. Men recreëert graag tegen een begroeiing aan met uitzicht op iets levendigs, b.v. een grote verkeersweg.

De moderne mens verplaatst zich gemotoriseerd. Er is in ons land één auto op 5 mensen. Dit betekent dat bij een bezetting van 5 man per auto iedereen er tegelijkertijd in een auto op uit zou kunnen gaan. In de praktijk is dit natuurlijk niet zo, maar toch heeft reeds 60 % van de gezinnen een auto. Lopen doet deze massa-recreant niet graag. Onze benen kunnen we immers beter gebruiken voor het op en neer bewegen van de pedalen van de auto, dan om ons toch altijd zware lichaam over grote afstanden voort te slepen. De auto

*) Ontleend aan een voordracht uitgesproken bij de herdenking van het 50-jarig bestaan van het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland op 18 februari 1970 te Haarlem.

moet dus vlak bij, liever op de recreatieplaats kunnen komen. Voor bromfietzers en fietsers — die zijn er nog steeds en er komen er zelfs weer meer — moeten goede fietspaden naar andere recreatieplaatsen worden aangelegd, want zij houden nu eenmaal niet van auto's. Er is een stroming, die zegt, dat zoveel mogelijk terreinen moeten worden opengelegd voor de moderne, gemotoriseerde recreanten. Het is natuurlijk niet nodig deze autowegen en concentratieplaatsen in het natuurgebied zelf aan te leggen, zij kunnen er ook omheen worden aangelegd. In verband met de individuele recreatie en het natuurbehoud verdient dit laatste zelfs sterk de voorkeur. Het spreekt vanzelf dat het voldoen aan deze eisen veel werk vraagt. Aanleg van recreatieplaatsen, parkeerterreinen, autowegen en fietspaden en vooral het schoonhouden van het terrein want zonder dat wordt het in de kortst mogelijke tijd onaantrekkelijk.

Individuele recreant

Naast deze massa-recreant komt dan nog voor de individuele recreant. Hij gaat de natuur niet in voor de gezelligheid, maar voor de natuur zelf en de daar heersende rust. Hij valt niet op, wenst ook niet op te vallen en je kunt hem overal verwachten. Vaak weet hij veel af van planten of dieren, vooral vogels of insecten, vaak ook is hij verzamelaar van de een of andere groep van planten of dieren. Sommigen verzamelen vogeleieren. Het merendeel echter zoekt eenvoudig de rust van de natuur, waar men steeds weer wat anders te zien krijgt of kan ontdekken. Het verschijnen van in het

Caravanterrein in kamp Bakkum.

wild levende dieren is voor hem altijd weer een evenement. Hoe groter het dier, hoe indrukwekkender. Een ontmoeting met een roedel herten is iets, waarover hij nog dagen spreekt. Maar ook een fazant, een konijn, een eekhoorn doet hem iets. Het roept iets in hem wakker: het niet getemde, het wilde, datgene, waarover de mens nog geen macht heeft. Een wild zwijn maakt indruk, zijn tamme verwante niet, zelfs wanneer het is ontsnapt en in het bos rondloopt. Een wei met koeien kijkt men ternauwernood aan, maar stelt u eens voor, dat ergens een oeros in het wild te vinden zou zijn. Als men in het bos iets hoort aankomen, geritsel in de struiken, dan wacht iedereen gespannen, wat het wel kan zijn. Blijkt het een gewone kip te zijn, afkomstig van een boerderij in de buurt, vast en zeker zal dit een gevoel van teleurstelling geven, wat niet het geval is, wanneer een fazant of een vos uit de bossages naar buiten treedt. Een vos ziet men in het bos veel liever dan een hond, tenzij het natuurlijk de eigen hond is.

Gering in aantal?

De eenzame recreant lijkt gering in aantal, men ziet hem immers maar zelden. Het was voor mij dan ook een grote verrassing toen een telling in het Noordhollands Duinreservaat, vastgelegd in het gele ITBON-rapport, aan het licht bracht, dat de individuele recreanten bijna even talrijk waren als de massa-recreanten. Ik wilde het eerst ternauwernood geloven en was geneigd deze situatie in hoofdzaak toe te schrijven aan het ontbreken van een sterk gemotoriseerde recreatie in dit gebied. De parkeerplaatsen, die er zijn, zijn geen dagcampings en echte attractiepunten voor de massa-recreant ontbreken. Toch vond ik de gegevens interessant genoeg om in de omgeving van Arnhem zelf aan het tellen te slaan en jawel, ook daar verschilden zij niet merkbaar in aantal en dat in terreinen, waar wel gemotoriseerd verkeer en concentratiepunten voorkomen. Wanneer dat inderdaad het geval is, dan krijgt deze recreant plotseling een ons allen zeer aansprekende status: die van vergeten groep, aan welke extra aandacht moet worden besteed. Men zal voor hem evenveel moeten doen als voor de gezelligheidsrecreant.

Hierbij moeten we wel bedenken dat het geschikt maken van het terrein voor de laatstgenoemde groep, het voor de eerste onbruikbaar maakt. Ik ken een mooi bosgebied, waar men alle wegen voor auto en fietsers berijdbaar heeft gemaakt. Op mooie dagen ruikt men er de auto's en hoort men overal radio's en het geknetter van bromfietsen. Op zulke dagen is het terrein onbruikbaar voor de natuurrecreant, die er dan ook niet komt.

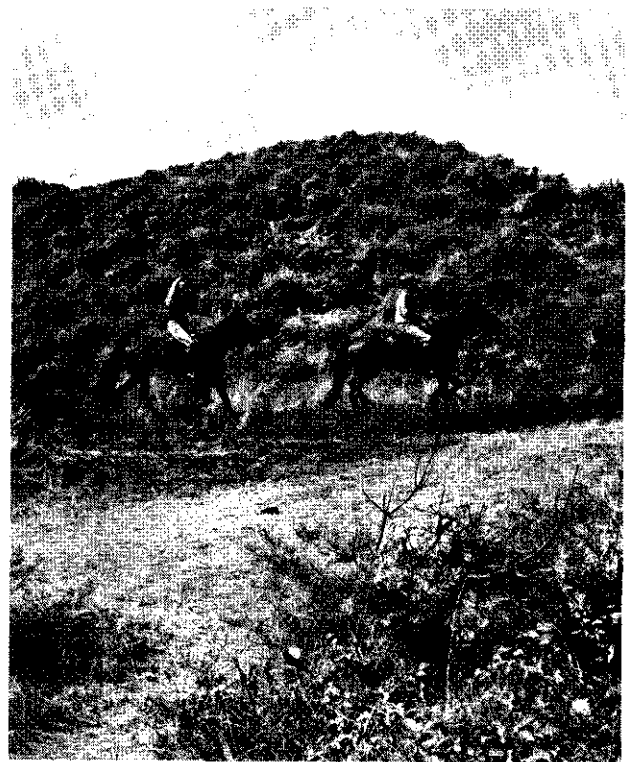
Conclusies

Het Noordhollands Duinreservaat heeft uit deze gegevens de m.i. juiste conclusies getrokken. Naast enkele concentratieplaatsen voor de massa-recreant, enkele autowegen, grotendeels langs het gebied en een goed net van fietspaden vindt men wegen en weggetjes, waarop de individuele recreant zich kan uitleven. Als geheel blijft hierdoor het reservaat een oase van rust in de drukke randstad.

Door de genoemde concentratie heeft het natuurbehoud niet veel last van de massale recreatie. Anders is dit het geval bij sommige individuele recreanten, die soms uitermate hinderlijk kunnen zijn, terwijl ook de jacht bezwaren voor de recreanten met zich brengt.

Beide groepen van recreanten komen in het reservaat om buiten te zijn. Beiden zoeken de bekoring van de vrije natuur, de ene met het accent op het natuurbeleven, de ander op de gezelligheid. Door het beleid, dat het bedrijf voert, wordt het contact met de natuur bevorderd, zonder dat hiertoe ook maar enige drang wordt uitgeoefend. Grote groepen van kampeerders verblijven dag en nacht in het terrein, waardoor zij de angst van de stedeling voor het onbekende buitenleven verliezen.

Een wegwijsmuseum geeft op uitnemende wijze de nodige en nuttige voorlichting aan een ieder, die dit wenst. Ik denk

Ruitersport in het Noordhollands Duinreservaat.

verder aan natuurwandelingen en aan vele andere activiteiten. En, wat belangrijk is: vrijwilligheid van de kant van de recreant; niets wordt hem opgedrongen. Wat hij vindt, ontdekt hij, waardoor het meer zijn geestelijke eigendom wordt dan wanneer hij er onder sterke aandrang naar toe gebracht zou worden.

Vrije natuur

Het is de vrije natuur, waar de recreant mee in contact wordt gebracht. Wat is dat? Het is geen ongerepte natuur, daarvoor is het menselijke ingrijpen te sterk. Maar, wat is het dan wel?

Wanneer wij de natuur zijn gang laten gaan, dan ontwikkelt zich op zeer lange duur een vegetatie, die in haar samenstelling afhankelijk is van bodem en klimaat. Dit eindpunt is hetzelfde wanneer men uitgaat van een akker, een weiland, een bos of iets anders. Dit eindpunt zou dus „ongerepte natuur” kunnen worden genoemd. Hoe het eindpunt er na vele eeuwen van menselijk ingrijpen uit zou zien, is moeilijk te zeggen. Er zijn vele soorten van planten ingevoerd en welke hiervan zullen zich in het eindstadium handhaven? Ik denk hierbij aan Amerikaanse volgelkers en -eik, aan douglasspar voor de bossen ver van zee en in het oosten des lands.

De weg, die de vegetatie bewandelt vanaf het beginstadium tot aan dit eindstadium hangt natuurlijk af van het begin: de zoëven genoemde akker, wei, bos, enz. Wanneer de mens geen invloed meer uitoefent en uitsluitend de natuur zelf werkzaam is, zouden we alle tussenstadia met een gerust geweten „vrije natuur” mogen noemen. Ik vrees echter, dat de recreant dit anders zal zien. Een verlaten akker met onkruiden zal door hem niet als vrije natuur worden beschouwd, daarvoor is de hand van de mens te duidelijk zichtbaar. Aan de andere kant zal een bos met bomen, die ter plaatse niet thuis horen en zich op den duur ook niet handhaven of verjongen, door velen wel als vrije natuur worden beschouwd. Vrije natuur is voor de recreant een gebied, waarin hij zich niet bewust is van het ingrijpen van de mens. Het is een persoonlijk beleven.

Speelterrein in Wijk aan Zee.

Dit valt nog meer op, wanneer men ook de fauna in dit beleven betreft. Een akker of ook een bos met rechte boomrijen en rechte paden er doorheen, wordt voor de bezoekers plotseling vrije natuur wanneer er grote in het wild levende zoogdieren of vogels op te zien zijn.

Natuurbeschermer

In dit persoonlijk beleven van de ongetemde natuur en in de wens stukken natuur te behouden in de cultuursteppe, die ons land nu eenmaal is, vinden recreant en natuurbeschermer elkaar. De natuurbeschermer wenst de natuur te handhaven in haar grote verscheidenheid. Hij wil niet overal het eindstadium van de vegetatieontwikkeling zien. Hij wil naast natuurlijke graslanden en bossen ook een Naardermeer behouden en in het oosten des lands ook de heidevelden, die zouden dichtgroeien wanneer hij niet zou ingrijpen. Hij wil een rijke fauna, groot en klein. De natuur-recreant wil telkens iets nieuws kunnen ontdekken, ook hij wenst verscheidenheid, eigenlijk wensen beide hetzelfde. Voor het beheer, vooral ook in het reservaat, is het enige, waarvoor men moet oppassen, dat deze recreant de natuur met rust laat, dat hij planten en dieren in hun natuurlijk milieu mooier vindt, dan in zijn verzameling, dat voor hem niet geldt, wat als grap voor museum-lieden in mijn studententijd werd gezegd: het natuurlijk milieu voor een dier is de alcohol. Daarin werden immers de meeste dieren in het museum bewaard.

Wil men de natuur bewaren met een zo rijk mogelijke natuurlijke fauna en flora, dan moet zij in een druk recreatiegebied als het reservaat wel worden beschermd. Vandaar het verbod om buiten de paden te lopen. Een dergelijk verbod is alleen te handhaven wanneer er behoorlijk toezicht is. Dit laatste krijgt men door een goede instructie van de daartoe aangewezen toezichthoudende terreinwerker en de jachtopziener.

Jacht

Jacht is in ons land niet populair. Het doodschietsen van de mooie in het wild levende dieren is de meeste wandelaars

niet sympathiek. Ik ben zelf geen jager en juist daarom zou ik er iets over willen zeggen. Jagen betekent primair er voor zorgen, dat er een goede wildstand is. Aan het jagen gaat dus vooraf een wildbeheer, een wildverzorging. Hoe beter het wildbeheer, hoe meer wild men in het terrein te zien krijgt. Ik zou verder willen gaan: dat wij in de vrije natuur nog zoveel dieren te zien krijgen, is voor een groot deel aan de jacht te danken.

Wij zijn een wildrijk land en zonder jacht zouden wij wildarm zijn. De jager is de natuurlijke beschermer van het wild en ik ben van mening, dat het een ramp zou zijn voor een aantal diersoorten, wanneer de jacht er op zou worden gesloten. Zij zouden hun natuurlijke beschermer en daardoor hun bestaansmogelijkheid verliezen. Er zijn zelfs in hun bestaan ernstige bedreigde diersoorten, waarop ik graag de jacht weer zou openen. Over hun toekomst zou ik me heel wat geruster voelen. Goede jagers zijn eigenlijk altijd ook goede natuurbeschermers. Zij zien graag ook andere dieren dan jachtwild in hun terrein en zijn bereid aan roofdieren toe te staan een deel van het jachtwild voor hun rekening te nemen.

In eigen hand

Het PWN heeft het wildbeheer en ook de jacht zelf in eigen hand gehouden. Met de opbrengst van de jacht wordt een deel van het toezicht betaald. De jachtopzieners kijken niet alleen naar het wild maar ook naar dieren, die niet worden bejaagd en naar mensen, die zich ten aanzien hiervan misdragen. We moeten constateren, dat het door het PWN gevolgde systeem tot goede resultaten heeft geleid. Er zijn natuurlijk andere systemen denkbaar, waarvan eveneens goede resultaten mogen worden verwacht, ik kan me echter goed voorstellen, dat het bedrijf huiverig is om tot proefnemingen over te gaan, waarvan het uiterst onzeker is, dat de resultaten even goed zullen zijn, of wel bewust verlaten systemen weer in te voeren. Zelfs lijkt het me niet voor 100 % zeker, dat in dit zo intensief voor recreatie gebruikte terrein op den duur het jagen, anders dan door eigen personeel, wel vol kan worden gehouden.

Natuurbeschermers zullen er misschien bezwaar tegen maken, dat het voornaamste jachtdier de fazant is, een vogel, die in ons land van nature niet voorkomt. Persoonlijk voel ik dit bezwaar niet in sterke mate, omdat de fazant zich ook zonder hulp van de mens in onze duinen kan handhaven omdat hij niet als een concurrent optreedt voor onze inheemse duinvogels. Ik heb sterk de indruk, dat de fazant in onze duinfauna een open plaats inneemt.

Goede synthese

Het voorgaande resumerend zou ik willen vaststellen: Het PWN heeft in zijn bedrijfsvoering een goede synthese tot stand gebracht tussen waterwinning, twee soorten van recreatie en natuurbehoud. Waterwinning gaf weinig moeilijkheden. Gezelligheidsrecreatie wordt geconcentreerd gehouden en is daardoor hinderlijk noch voor de individuele recreant, noch voor het natuurbehoud. Men moet op de paden blijven, zodat zelfs de verzamelaar slechts kan bemachtigen, wat op of om de paden voorkomt.

Het natuurbehoud wordt hierdoor afdoende gewaarborgd. De jacht zorgt er voor, dat aanvullend toezicht aanwezig is om de voorgeschreven maatregelen te handhaven. Door de niet-gedwongen voorlichting vanuit het wegwijsmuseum wordt de belangstellende recreant dichter bij de natuur gebracht, krijgt hij een beter inzicht in hetgeen zich in het duin afspeelt. Hierdoor bereikt men ook de gezelligheidsrecreant, waardoor men ook hem een groter begrip voor de natuur bijbrengt. Dit wordt trouwens reeds ingeleid doordat zo velen lange tijd achtereen in het duin kamperen.

Tenslotte moge hier nog eens nadrukkelijk worden gewezen op het voordeel, dat alle facetten van de bedrijfsvoering: waterwinning, recreatie, natuurbehoud en jacht in één hand zijn. Wrijvingspunten kunnen zodoende intern worden opgelost en blijven daardoor tot een minimum beperkt.